

A tak aby taková vyprávění neposkytla naší mládeži naprostou volnost ve špatném jednání, je třeba 392a s nimi skoncovat.

Ovšem, to je třeba, pravil.

Správné zobrazení lidí

Když tedy takto vymezujeme výklady na ty, které mají být přednášeny a které ne, jaká oblast výkladů nám ještě zbývá? otázal jsem se. Neboť už jsme jednali o tom, jak se má mluvit o bozích, o daimónech, o héroích i o těch, kdo jsou v Hádu.

To ano.

Snad tedy ještě zbývá otázka, jak je třeba mluvit o lidech?

Zřejmě.

Je však pro nás, příteli, nemožné, abychom to stanovili už teď.

Jak to?

Jelikož je podle mého názoru třeba říci, že se b básníci i řečníci vyjadřují o lidech špatně právě v těch nejvýznamnějších věcech, jako že mnozí nespravedliví jsou blažení a naopak spravedliví nešťastní, nebo že působit bezpráví vskrytu je prospěšné, nebo že spravedlnost je cizím prospěchem, ale vlastní škodou. Toto všechno snad zakážeme hlásat, přikážeme naopak, aby se opěvovaly a v příbězích vyprávěly věci právě protikladné. Či nemyslíš?

Jsem si toho dobře vědom, pravil.

Souhlasíš-li tedy s mou řečí, mohu prohlásit, že jsi se mnou dosáhl shody v tom, co už dávno hledáme?

Správně jsi to pochopil, pravil.

c Že se tedy o lidech mají říkat takovéto věci, na tom se shodneme, až nalezneme, co je to spravedlnost a jak je svou přirozenou podstatou prospěšná pro svého nositele, ať už se on zdá nebo nezdá spravedlivým být.

Naprostá pravda, řekl.

Slovesný projev: 1 — prostý, 2 — napodobující, 3 — prostý a napodobující zároveň

VI/ Výklady o obsahu slovesných děl tedy již můžeme ukončit. A myslím si, že nyní bude na místě uvažovat o tom, jaké jsou druhy slovesného projevu — a tak budeme mít zjištěno úplně, co je třeba mluvit a jak je to třeba mluvit.

Na to Adeimantos pravil: Nechápu, co tím míníš.

d Ale to chápat musíš, pravil jsem. Snad to tedy lépe pochopíš takto: Není snad všechno to, co je obsaženo v projevech vypravěčů bájí nebo básníků, vyprávěním buď o minulých, přítomných nebo budoucích událostech?

Jak jinak? pravil.

Nepodávají tedy to vše buď prostým vyprávěním nebo vyprávěním vznikajícím z nápodoby nebo obojím společně?

I tohle, řekl, potřebuji pochopit ještě jasněji.

Zdá se, že jsem směšný a nejasný učitel, pravil jsem zas já. Tedy podobně jako ti, kdo neumí podat výklad jasně, pokusím se ti i já vysvětlit, co chci vlastně říci, a to tak, že se nebudu zabývat celkem, nýbrž že zvolím jen určitou část. A teď pověz: znáš začátek Íliady, kde básník vypráví, jak Chrýsés prosí Agamemnona, aby mu propustil dceru, a jak se Agamemnon rozhorlí a jak se Chrýsés, když prosbou nic nezmohl,

393a obrací na boha proti Achájům s modlitbou (Homér, Íl. I 1—42)?

Jistě.

Viš tedy, že až po tyto verše (Homér, Íl. I, 15—16)

*... a prosil tak Acháje všechny,
nejvíc však oba Átrea syny, co veleli davům,*

tu mluví sám básník a nijak se nesnaží navodit takovou představu, že by byl mluvčím někdo jiný než on sám. V následující části už mluví, jako by byl Chrýsem, b a pokouší se co nejvíc vyvolat zdání, že zde nemluví Homér, ale že mluvčím je ten starý kněz. I všechno další vyprávění o tom, co se dalo u Ília, na Ithace a v celé Odyssei, vytvořil skoro týmž způsobem.

Je tomu tak, pravil.

Je tedy vždy vyprávěním jak to, kde básník mluví v přímé řeči, tak to, co je mezi těmito řečmi vloženo?

Zajisté.

c Když ale mluví v přímé řeči jako nějaká jiná osoba, neřekneme snad, že tehdy svůj vlastní slovesný projev připodobňuje co možná nejvíc každé osobě, již uvedl jako mluvčího?

To řekneme. Jak také jinak?

Dále připodobňovat se jinému ať promluvou či gestem znamená napodobovat toho, komu by se kdo připodobňoval?

Samozřejmě.

V tom případě se zdá, že tento náš básník i ostatní tvůrci tvoří svá vyprávění skrze napodobování.

Ovšem.

Jestliže by se ale básník nikde neskrýval za žád- ného jiného mluvčího, vzešla by mu celá jeho tvorba

a vyprávění bez napodobování. Abys mi však zase neřekl, že to nechápeš, předvedu ti, jak by k tomu došlo: kdyby totiž Homér, poté co vyložil to, jak Chrýsés přišel s výkupným za dceru jako prosebník u Achájů, zejména u jejich králů, nemluvil už jako Chrýsés, ale stále ještě jako Homér, věz, že by to nebylo napodobování, ale prosté vyprávění. Vypadalo by to asi nějak takhle — předvedu ti to nezveršované, vždyť se poezii e nezabývám: »Po příchodu kněz prosil bohy, aby dali Achájeům dobýt Tróju a zachránit se, od něj pak aby Achájové přijali výkupné a z básně před bohy mu propustili dceru. Když to pronesl, ostatní souhlasili z posvátné úcty ke knězi, ale Agamemnón běsnil a kázal mu okamžitě se vzdálit a nevracet se zpátky, neboť pak by mu knězi nepomohlo ani žezlo ani posvátné vínky boha. Prohlásil, že dřív než on, Agamemnón, propustí Chrýsovu dceru, ona s ním v Argu zestárne. Nato mu kázal vzdálit se a nepopouzet ho k hněvu, 394a chce-li dojít zdrav domů. Když to stařec uslyšel, vyděsil se a mlčky odešel. Po odchodu z tábora se úpěnlivě modlil k Apollónovi, vzýval jej jeho božskými přívzvisky a připomínal mu i vypočítával, čím potěšujícím ho kdy obdaroval, ať budováním chrámů či obětováním žertev. Za to si vyprošoval, aby bůh pomstil jeho slzy na Achájích svými střelami.«

b Takto, milý příteli, pravil jsem, probíhá prosté vyprávění bez napodobování.

Chápu, pravil Adeimantos.

VII/ Pochop tedy také, já na to, že může vznikat i jeho protiklad, a to tehdy, když někdo odstraní básnickovy vložky mezi přímými řečmi a ponechá jen střídající se řeči dialogu.

I to chápu, řekl, protože tak nějak to je v tragédiích.

Pochopil jsi to, řekl jsem, naprosto přesně, a myslím, že už se mi daří objasnit ti to, co jsem dříve nebyl s to (392 d), totiž že jeden druh básnické a mytologické tvorby se uskutečňuje skrze napodobování, to jest, jak ty říkáš, tragédie a komedie, kdežto druhý skrze básníkovo vlastní sdělování. Tento druh bys snad nejlépe našel v dithyrambech. Třetí formu, složenou z obou předchozích, bys zase našel v epické tvorbě, ale namnoze i jinde, jestli mi rozumíš.

Už rozumím, řekl, co jsi tím chtěl říci.